

*Preek van 1 maart 2020, 1ste in de 40 dagen
gehouden in De Morgenster in Papendrecht
door ds. Piet van Die*

HET LEVEN HEILIGEN

Want er staat geschreven... (Lucas 4, 10)

Elke ketter...

‘Dat kan ik ook: de Bijbel citeren’, dacht de duivel. En hij schudde moeiteloos een Bijbelvers uit zijn mouw. En gek, dan is de Bijbel ineens Gods Woord niet meer. Raar misschien, maar waar.

Daarom moet je oppassen de Bijbel klakkeloos Gods Woord te noemen. ‘Elke ketter heeft zijn letter’, zeggen we altijd. Je kunt van alles uit de Bijbel halen, bedoelen we. Maar dat geldt niet alleen voor de ketter of de duivel. Iedereen kan de Bijbel voor zijn karretje spannen. Orthodoxen doen het ook. En gek, dan is de Bijbel ineens Gods Woord niet meer, maar jouw woord. Met de Bijbel alleen als roepstoeter om je eigen stem te versterken.

Groepshuisbezoek

Is de Bijbel dat NIET Gods Woord? Met die conclusie moet je ook oppassen. Het thema van ons groepshuisbezoek is: Een goed verhaal. Het gaat over de Bijbel. Ik heb begrepen dat er nogal wat mensen van mening zijn dat ze de Bijbel niet als Gods Woord zien. Begrijpelijk, want er staan dingen in de Bijbel die wij niet meer voor onze rekening kunnen nemen.

Maar ja, waarom slaan wij dan nog zondag aan zondag de Bijbel open? En dan: Jezus, onze Leidsman in geloof, las zijn weg wel af uit de Schrift. ‘Er staat geschreven’ – die woorden nam hij twee keer in de mond vóóordat de duivel hem na-aapte. Waar zat dan het verschil tussen het Bijbelgebruik van Jezus en van de duivel?

Heilige

Het evangelieverhaal maakt dat meteen duidelijk bij het begin. Jezus was vol van *heilige Geest*. Hij was vol van het mysterie van God, van het heilige. Heilige Geest - dat is God in jou. En: Gods mysterieuze aanwezigheid in de wereld.

De meeste mensen merken daar wel iets van. Meestal aan de randen van het leven. Bij de geboorte van een kind. Maar ook bij het sterven van een geliefde. Ronald Giphart, overtuigd atheïst, schreef een boek over het overlijden van zijn moeder Lotti. Hij en zijn zus zaten aan haar sterfbed toen het gebeurde. Hij schreef dit: 'Ik kan me voorstellen dat gelovigen denken dat er bij het sterven iets het lichaam verlaat, want daar leek het inderdaad op: alsof het leven uit Lotti's lijf werd geblazen.'

Soms even

Een heilig moment. Een moment vol verwondering waarop je beseft: nu bevind ik me in een werkelijkheid die groter is dan die van alledag. Hier raak ik aan een wereld die onze reikwijdte te boven gaat. Je kunt die ervaring hebben bij de dood, bij een geboorte, bij mooie muziek, tijdens de bergwandeling, na veelbetekenende gebeurtenissen.

Meestal zijn het flitsen. 'Zien, soms even', zei iemand (Huub Oosterhuis). Je wilt het misschien vasthouden, maar het kan niet. Geloven is: teren op die ervaringen, trouw blijven aan zulke momenten – ook als het leven tijdelijk een woestijn wordt. Een dichter schreef over die pieken: 'Dat zijn enkel wenken en gissingen. / Wenken gevolgd door gissingen; en de rest / Is gebed, aandacht, discipline' (T.S. Elliot). Maar ook het omgekeerde is waar: gebed en aandacht en discipline geven je de houding waarmee je er opnieuw voor open kunt staan.

J.C.

Want er is niets waarin God niet te vinden zou zijn. Maar zoals Johan Cruijff zei: 'Je gaat het pas zien als je het door hebt.' Jezus had het door. Hij zag God in de bloemen des velds en de vogelen des hemels. Hij zag God in mensen, in de gang der dingen. Daarom kon hij zijn weg óók aflezen uit de Schrift.

Alleen door de openheid voor het heilige, kan ook de menselijke Bijbel *heilige Schrift* worden. Zonder die openheid blijft het een gesloten boek. Hoeveel Bijbelkennis je ook hebt. De schrijver Maarten 't Hart heeft meer Bijbelkennis dan menig dominee. Maar echt open gaat de Bijbel voor hem niet meer. Maar wie met eerbied voor Gods mysterie de Bijbel leest, kan de ervaring opdoen, dat God je rakelings nabij komt. Ik weet het: het is een cirkelredenering. Maar Johan Cruijff heeft gelijk: 'Je gaat het pas zien als je het door hebt.'

Diabolische tijden

Maar er is een sleutel. Deze: de bereidheid het leven te willen heiligen en eerbiedigen. Dan gaat de Schrift spreken. Je kunt het leven ook ontheiligen. Dat doet de duivel. Het evangelie gebruikt een woord voor duivel ('diabolos') dat zoiets betekent als: door elkaar gooien, uit elkaar trekken, verdelen, verwarren. Wat dat betref lijken wij te leven in bij uitstek diabolische tijden. Steeds meer mensen zetten de waarheid naar hun eigen hand. De waarheid is: wat jou binnen jouw bubbel goed uitkomt. Daardoor neemt de polarisatie en verdeeldheid toe. Want het is de ander die niet-rationeel is. 'Fake-news', zegt de Amerikaanse president over alles wat hem niet uitkomt, terwijl hij zelf dagelijks willen en wetens een loopje neemt met de feiten. En zijn aanhangers weten het, maar nemen het voor lief. Je ziet die ontwikkeling in elk Europees land. We worden grimmiger. De wereld wordt verwarrender. Wat is nog waar?

Mens/onmens

De journalist Bas Heijne schreef een indrukwekkend essay over deze ontwikkeling in onze maatschappij. Het heet 'Mens/onmens'. Het bijzondere van dit boek is de heldere beschrijving van een zorgwekkende ontwikkeling in de wereld. Zijn stelling: het liberalisme heeft een leegte nagelaten, waarin men alleen nog gelooft wat men wil geloven – ongeacht de feiten. Maar het meest bijzondere is dat Bas Heijne, verklaard agnost, zijn boek laat eindigen bij de Bergrede van Jezus als enige hoop voor onze tijd.

Ik citeer: 'Zelfverlies is een manier om zinvol te kunnen leven. [...] In die extreem tegendraadse betrokkenheid die Jezus in de Bergrede bepleit, ligt dan de echte betekenis van het mens-zijn. Een mens is nooit méér mens dan wanneer [...] hij tegen zijn eigen instincten van veiligheid en zelfbehoud in handelt, wanneer hij zijn natuurlijke streven naar veiligheid, trots en roem onderuithaalt, wanneer hij zijn vijand tegemoet komt en wanneer hij opzoekt wat hij haat.'

Waarom?

Zelfverlies – een oncomfortabele boodschap. Zelfverlies - je zou het boven ons Bijbelverhaal kunnen zetten. Want de duivel lijkt inderdaad alleen maar te spelen op het instinct van veiligheid, trots en roem. Maar Jezus kiest een andere weg. De weg van zelfverlies.

Maar misschien moeten we nog een stap verder gaan dan Bas Heijne. Het gaat niet alleen om zelfverlies. Het gaat ook om dat *waaraan* je je verliest. Waaraan je je leven wijdt. Bij Jezus is dat het heilige. Hij kwam om het leven te heiligen. Om het mysterie van al het leven te eerbiedigen. Daaraan verloor hij zich. Hij verloor zich er zó aan dat het leek alsof God met hem samenviel. En daar zwijg ik. Want over dat geheim kun je alleen spreken in poëzie. Poëzie is: iets niet begrijpen en toch zeggen. Met een preek lukt dat nauwelijks.

Vrijheid

Wat wel in een preek gezegd kan worden is dit: wij leven in onheilige tijden. We graven ons in in ons eigen gelijk. En vanuit de loopgraven van het eigen gelijk bestoken wij de ander. En kijk dan niet alleen naar rechts. Ook links doet daar aan mee. Ook daar wordt de tegenstander vaak vastgezet in één beeld dat honend en heulend met elkaar wordt gedeeld.

Maar wij worden geroepen het leven te heiligen. Wij hebben een gigantische vrijheid. Een vrijheid waarin iedereen kan roepen wat hij wil. Maar zo meteen gaan we een lied zingen, dat zó gaat: 'De vrijheid vraagt van ons gehoorzaamheid, / niet aan een leider, macht of majesteit, / maar aan de bron, het hart van ons geweten, / de stem van God, de moeder van het leven. / In vrijheid klinkt / een lied dat zingt / van wederzijds respect / voor wie je bent, / gezien, gekend / als vrouw, als man, als mens.'

Gehoor geven

Gehoorzaamheid aan de bron, het hart van ons geweten, de stem van God, de moeder van het leven – dat is het leven heiligen. Gehoorzaamheid. Je geeft gehoor aan de moeder van het leven. Daartoe worden we als kerk geroepen. Om het elkaar voor te doen. En zo en voorhoede te zijn in en voor de samenleving.

Maar ook in de kerk is er veel onheiligs. 'Er staat geschreven' – met die gedachte wordt de ander ook nog weleens bestookt. Met zogenaamde heilige verontwaardiging. Maar soms ook vanuit ordinaire zucht naar invloed. Of we halen juist cynisch onze schouders op: 'Och, er staat zoveel geschreven.' En gek, in al die gevallen is de Bijbel inderdaad Gods Woord niet meer. Want zoals de dichter Martinus Nijhoff schreef: 'Iedereen blijven Gods woorden vreemd, / behalve hem die ze van God zelf verneemt.' God laat zich alleen kennen via het hart van je geweten.

Het wonder van de Stem

‘Er staat geschreven’ – die woorden mag je alleen gebruiken als dat wat geschreven werd jou verder brengt op jouw weg van eerbiediging van het leven. Dat kan iets zijn dat je raakt en goeddoet en inspireert. Het kan ook iets zijn dat ingaat tegen jouw plannen en instinct, iets dat oncomfortabel is, maar dat diep van binnen spreekt tot het hart van je geweten. Maar in beide gevallen raakt of overlapt het verhaal van vroeger ons verhaal van vandaag. En daar gaat het om. Daar voltrekt zich het wonder van de Stem die nooit weg is.

Die andere stem is trouwens ook nooit weg. ‘De duivel ging bij Jezus vandaan,’ vertelt het verhaal, maar zet er veelbetekenend tussen: ‘voor een tijd’. Het leven blijft voor een deel altijd een strijd. Een strijd tussen de ene stem en de andere. ‘Maar de duivel bestaat toch helemaal niet?’ denkt u misschien al die tijd al. Laten we het zo zeggen: het is geen kwestie van *in* hem geloven, maar een kwestie van al dan niet *zijn stem* geloven. De slang sist nog dagelijks. Maar we vertrouwen een andere stem.